

1 לזכר ניחוח שהיה או כלדה לכית בור

במשך כעשור אני אוסף חומר הקשור לתכנון, אדריכלות ובנייה בקיבוצים ומתעד אותו, עד כמה שאני יכול. כך היה לפני כמה ימים כשהופיעה אצלי תמונה (קיבוץ לא ידוע) המתארת מצב, ומבנה, שטרם קיבל את ההתייחסות הראויה לו.

באוסף המקביל שלי, "תכנון ובנייה בבית העמק", מצאתי רק רמז לתופעה, קטע מתוך צילום כללי יותר שצילם אשר ארני, ממש ארמון בעל שלושה תאים ומחסן לכלי ניקוי, בהשוואה ליחיד והבודד הנ"ל.

תמונה נוספת מהאוסף שלי, וזאת מקיבוץ המעפיל, מראה את כל הסיפור:

בנייה מתועשת בטכנולוגיה גבוהה, שני תאים מוכנים להעמדה, מובלים בשינוע מתקדם.

התמונה מראה בבירור את צורת התא: רצפת העץ עם החור, קירות פח על גבי מסגרת עץ ודלת בהתאם.

על העגלה מובלים גם לוחות הבטון שיונחו לצדי הבור ועליהם יעמדו רגלי הבודקה ולידם יתדות וחוטים לעיגון המבנה.

וגם כד מים קרים לריענון...

אנא, לא לזלזל בנדון; במשך כשמונה שנים, מהקמת הקיבוץ ב 1949 ועד פתיחת "הביתן הסניטרי" ב 1957, אוכלוסיית היישוב הייתי תלויה בשלושת המתקנים שהיו פזורים ברחבי המחנה, יום ולילה, קיץ וחורף, כשסיר לילה הופך לחלופה היחידה (מלבד מאחורי השיח), וגם אותו, בסופו של דבר היה צריך להביא לאי שם ולרוקנו.

התמונה המאוכלסת מתארת מצב שהיה גם אצלנו די שכיח, עמדנו בתור, לפעמים רצנו לביתן הקרוב האחר רק למצוא שגם שם עומדים... וסבלנו כמו שהחברה בשמלה הכהה סובלת, שבקושי שורדת ויש לה עוד שני בחורים גדולים ובריאים לפניה. יש לשים לב למרחק העמידה מדלת הבודקה, לא נעים לקבל מכה כשהישוב סוף סוף פורץ החוצה בשמחה ושוב נושם אוויר צח.

המתקן, ארבעה קירות וגג מפח עמד מעל מין מושב עם חור – היו גם כאלה עם רק לוח עץ עם חור על גבי האדמה. על סגר הדלת הייתה תלויה חבילה של פיסות עיתונים אבל החכמים ידעו לבוא, תמיד, עם כמה פיסות בכיס, פן יצטרכו וגם שיהיה מה לקרוא.

באותה תקופה פעל בקיבוץ "סניטר" ותפקידו היה לדאוג לניקיון הכללי וניקיון בתי שימוש בפרט, כן, כן גם זה... תליית הניר ודאגה להפעלה תקינה של הדלת והסגר. אגב, חנה הייתה סניטרית במשך שנה אחרי שהגענו לקיבוץ ואבא שלה דאג לגזירת העיתונים ולתלייתם בכל תא.

פעמיים בשנה קראו לעבאס, הקבלן מאבו סנאן והכל יכול, לבוא ולרוקן את הבורות והוא הגיע עם עגלה ושני ילדים, הורידו את הלוח או את המושב והילדים נכנסו, מלאו סלים שהרימו כמו מים מבאר, עד שהבור היה שוב ריק. את העגלה לקחו למטעים, לקראת עונה חדשה של זיתים ותאנים. ואנחנו שמחנו, למרות הריח החזק שנשאר לכמה ימים; בית כיסא נקי, נקי.

עם הקמת צריפי הנח"ל היה צורך להקים פחון חדש, עבאס הביא פועל וילד, מקוש ואת, הראיתי לא את המקום ואמרתי לו שאחזור שיגיע לשני מטר. שכחתי ויומיים לאחר מכן נזכרתי ואז הוא כבר הגיע לארבע מטר והיה ממשיך אילולו לא הייתי בא – הבור הזה עוד קיים שם בסביבה.

והיו גם סכנות, לאחר רעידת האדמה מצאנו את חברינו י' עומד, רגל אחת בימין ורגל אחת בשמאל מעל הבור הפתוח והוצאנו אותו די בקושי.

עם פתיחת הביתן הסניטרי, היום המאפיה, ואת ביתן השירותים ליד הבית של עילי, המצב השתנה. בשנת 1959 הוכנסו כבר שירותים לבתים הבנויים ועם המעבר ללינה משפחתית המתקנים חוסלו.

האחרון עמד קרוב למקום שהיום מוקם בית הכנסת והצלחנו להוריד אותו יום לפני חנוכת בית התרבות. במשך הטקס, אלה שידעו ואלה עם חוש ריח מפותח ראו בחגיגה גם פרידה מהימים ההם...

פרדי